

Forumteater med børnehavebørn

Et samarbejde mellem
Jette Littau Hammerich, Pernille Geiker Howard, Eva Meyer,
Torben Stig Hansen, Julie Johanne Kirkegaard
og 26 børn fra Børnehaven Nyrups storegruppe.
Efterår 2021

Hæftet er udarbejdet af
Torben Stig Hansen & Julie Johanne Kirkegaard

Projektet er støttet af BUPL's udviklingspulje

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1 - Forord	4
Kapitel 2 - Hvad er forumteater?	5
Et redskab til konflikthåndtering	5
Publikum som aktivt medvirkende	5
At samarbejde om at løse konflikter	5
Forberedelse til virkeligheden	6
Forumteater med børnehavebørn	6
Kapitel 3 - Hvad øver man i forumteater?	7
Hvad børnene øver	7
Hvad de voksne øver	7
Kapitel 4 - De medvirkende i forumteater	8
Børnene	8
Publikumspædagogen	8
Jokeren	8
Skuespillerne	9
Jokerens huskeliste	11
Skuespillernes huskeliste	11
Kapitel 5 - Forberedelse til en forumteatersession	12
I god tid inden forumteatersessionen	12
Kort før forumteatersessionen	13
Kapitel 6 - Udførelse af en forumteatersession	14
Jokeren indleder sessionen	14
Forumteaterspillet begynder	14
Situationen etableres	14
Situationen bearbejdes og udvikles	15
Jokeren afslutter sessionen	17

Kapitel 7 - Særlige opmærksomhedspunkter	18
Alle bidrag skal anerkendes	18
Deltagelse er frivillig	18
Børn på scenen	18
Ingen "rigtig" løsning	19
Ikke magisk, men realistisk	19
Når en særlig situation vækker genklang i et barn	19
Børns solidariske løsningsforslag	20
At bringe børnenes egne erfaringer i spil	20
Når børn afprøver andre børns forslag	20
At understrege fiktionen	20
Moralsk stillingtagen	21
Underholdningsværdien	21
Kapitel 8 - Arbejdet med forumteater	22
Kapitel 9 - Syv konfliktsituationer i børnehaven	23
Situation nr. 1 - Når et barn vil bestemme alt i legen	24
Situation nr. 2 - Når et barn forlader en leg uden at sige det	25
Situation nr. 3 - Når et barn går ind i andres leg uden at spørge	26
Situation nr. 4 - Når et barn opstiller betingelser for, at andre må deltage i legen	27
Situation nr. 5 - Når et barn hamstrer legetøj og ikke vil dele	28
Situation nr. 6 - Når en konflikt er så voldsom, at en voksen må hentes	29
Situation nr. 7 - En aktuel konfliktsituation	30
Kapitel 10 - Videre læsning	31

Kapitel 1 - Forord

I efteråret 2021 gennemførte vi i Børnehaven Nyrup i samarbejde med konsulenterne Julie Johanne Kirkegaard og Torben Stig Hansen fra Improimperiet et projekt, der var medfinansieret af BUPL og havde titlen "Forumteater anvendt som eksperimenterende fællesskab i børnehøjde". Ideen til projektet opstod, da Julie og Torben i foråret forinden faciliterede et længere forløb i børnehaven, hvor børn og pædagoger i fællesskab blev undervist i improvisation og improteater, og hvor også teknikker fra forumteater blev afprøvet et par gange.

Ledelse og pædagoger i Børnehaven Nyrup var i forvejen optaget af, hvordan man i dagtilbud kan arbejde med børns medbestemmelse, og hvordan samskabelse og demokratiske processer kan udgøre vigtige elementer i børns dannelse. Og forumteater viste sig at være et dramametodisk værktøj, som passede perfekt ind i institutionens arbejdsfilosofi.

Med forumteater kan børnene bearbejde deres sociale liv, konflikter og svære følelser ud fra deres eget perspektiv og selv bidrage med løsninger. De får mulighed for at eksperimentere med deres eget tankesæt på en kropslig måde, og finde løsninger ved at afprøve dem i praksis. Samtidig får de den vigtige indsigt, at en situation kan opleves vidt forskelligt, afhængigt af øjnene der ser.

Gennem forumteater oplever børnene, at de selv kan skabe forandringer i deres liv. De opdager, at når de ser en konflikt i virkeligheden, behøver de ikke nøjes med at være tilskuere, men kan selv byde ind med løsningsforslag. Det er en vigtig dannelse at få i sit børnehaveliv.

I Danmark er der ikke tradition for at anvende forumteater sammen med børn i børnehvealderen, men det kan sagtens lade sig gøre, hvilket nærværende inspirationshæfte forsøger at gøre tydeligt. Det kræver blot, at man tilpasser formen til aldersgruppen og samtidig ikke er bleg for at agere skuespiller eller tage den mere instruktøragtige jokerrolle på sig. Øvelse gør mester - især hvis man undervejs hjælper hinanden til at blive bedre ved løbende at dele refleksioner og give feedback.

Hæftet er et udtryk for vores erfaringer fra projektet, men vi opfordrer i øvrigt læserne til selv at eksperimentere med formen – og såvel konsulenter som pædagoger er meget interesserede i at høre om jeres erfaringer. Hvis I undervejs i processen brænder inde med spørgsmål, er I velkomne til at kontakte os.

Sammen med hæftet er produceret en ti-minutters introduktionsfilm, som kan ses på BUPL's hjemmeside. God fornøjelse 😊

Eva Meyer, dagtilbudsleder, Børnehaven Nyrup

Jette Littau Hammerich, pædagog og souschef, Børnehaven Nyrup

Pernille Geiker Howard, pædagog, Børnehaven Nyrup

Julie Johanne Kirkegaard & Torben Stig Hansen, konsulenter, Improimperiet

Kapitel 2 - Hvad er forumteater?

Et redskab til konflikthåndtering

Forumteater er en teaterform og dramametode til brug for at debattere dilemmaer og håndtere konflikter og bliver anvendt verden over som et værktøj til at træne engagement, kommunikation, kreativitet og handlekraft. Metoden blev udviklet i 1960'erne af den brasilianske instruktør og teaterleder Augusto Boal som en del af *De undertryktes teater* - en samling interaktive teaterformer, hvor tilskuerne inviteres op på scenen for at spille deres egne løsningsforslag på aktuelle sociale problemer (ordet forum betyder netop et sted eller en forsamling, hvor en meningsudveksling kan udfolde sig). Ordparret undertrykkeren og den undertrykte står centralt hos Boal og er udsprunget af de undertrykkende strukturer og systemer, som Boal oplevede i sin samtids diktatur. Vi har imidlertid valgt at se bort fra disse begreber i nærværende hæfte, da vi erfarede, at de ikke er nemme at anvende i komplekse følelsesmæssige konflikter børn imellem, hvor det ikke altid er nemt at lige til at se, hvem der undertrykker hvem.

Publikum som aktivt medvirkende

I en forumteatersession spiller skuespillerne en scene, der rummer en konflikt som er aktuel og genkendelig for de tilstedeværende tilskuere, og scenen slutter, hvor konflikten er på sit højeste. Sessionen ledes af en spilleleder kaldet en joker, og ved scenens slutning inviterer jokersen publikum til at foreslå spillerne nogle alternative handlemåder som løsning på konflikten. En tilskuer som fremsætter et forslag, kan enten bede skuespillerne afprøve forslaget eller - mere effektivt - selv træde op på scenen, overtage en skuespillers rolle og demonstrere sit eget forslag. Når en person ikke længere blot er tilskuer til konflikten, men træder ind i konflikten for at afprøve sit eget løsningsforslag, giver det denne person en følelse af handlekraft og oplevelsen af selv at kunne være den forandring, som vedkommende ønsker at se i verden.

At samarbejde om at løse konflikter

En forumteatersession kan betragtes som en kollektiv brainstorm over en problemstilling, hvor alle forslag ikke blot debatteres, men afprøves. Selvom mange gode løsningsforslag bliver demonstreret, er målet ikke at nå frem til den endegyldigt rigtige løsning, som fremover kan tjene som model for alle deltagere og i alle tilsvarende situationer. Enhver løsning tjener blot som inspiration og bør vedvarende debatteres. Undervejs i sessionen bliver tilskuerne almindeligvis opmærksomme på, at de ofte oplever og tolker den samme scene forskelligt. Dette er en vigtig erkendelse, som understreger behovet for at blive bedre til at kommunikere indbyrdes. Og i en forumteatersession træner man netop sin observationskraft, evnen til at formulere sig

og modet til frejdigt at fremsætte sine forslag - samtidig med at man respekterer de andre og aktivt lytter til deres indlæg i sagen. På den måde øver deltagerne sig i at samarbejde om at håndtere konflikter.

Forberedelse til virkeligheden

Forumteater skal være et eksperimentarium, hvor deltagerne i tryghed kan udforske problemstillinger i symbolsk form som en forberedelse til at møde virkelighedens konflikter med engagement og lyst til at tage ansvar og skabe forandringer. Målet med forumteater er med andre ord at opmuntre publikum til at blive aktive samfundsborgere, både i deres private cirkler og i større sammenhænge. Dermed slutter en forumteatersession i princippet aldrig, fordi alle opdagelser og erfaringer i forum og på scenen skal bringes videre ind i det virkelige liv.

Forumteater med børnehavebørn

Forumteater i børnehaven foregår i store træk ligesom forumteater for voksne. Pædagogerne i Børnehaven Nyrup har udvalgt og formuleret de syv konfliktsituationer i dette hæfte på baggrund af erfaringer og observationer fra deres daglige praksis med børnene.

Vi har været mest optagede af de konflikter, som opstår mellem børn i forskellige legesituationer, som for eksempel 'Når et barn forlader en leg uden at sige det' eller 'Når et barn opstiller betingelser for, at andre må deltage i legen'. De syv konfliktsituationer er altså centreret omkring børnene og børnefællesskaber og ikke voksen/barn-relationer.

Mennesker på 5-6 år har naturligvis ikke så mange erfaringer som voksne, og at indgå i en demokratisk ligeværdig proces, hvor man i fællesskab undersøger noget, man netop har set dramatiseret på en scene, vil være en spændende udfordring for alle.

Kapitel 3 - Hvad øver man i forumteater?

Hvad børnene øver

I en forumteatersession træner børnene en lang række færdigheder:

- At koncentrere sig: At kunne bevare fokus på selve forumteatersessionen.
- At bruge deres sanser: At observere, at se hinanden, at lytte til hinanden.
- At være empatisk: At aflæse kropssprog, mimik, følelser. Hvad føler de andre børn? Hvad er det, de andre gerne vil? Hvad har de andre behov for?
- At formulere deres observationer. At beskrive konfliktsituationen: *Hvad handlede det om? At beskrive hele handlingsforløbet præcist og nøgternt: Hvad begyndte det med? Hvad skete der så? Hvordan sluttede det? At beskrive karakterernes udtryk: Hvad gjorde hun? Hvad sagde han?*
- At formulere sig om deres fortolkninger, dvs. beskrive en årsag/virknings-sammenhæng: *Hvorfor gjorde hun sådan? Hvorfor sagde han sådan? Hvorfor føler han sådan nu?*
- At beskrive de observationer, som leder til fortolkningerne: *Hvordan kan I se det?*
- At blive opmærksom på, at de samme situationer kan opleves forskelligt afhængigt af perspektiv.
- At turde eksponere sig selv: At træde op på scenen og udtrykke sig foran andre. At kommunikere med ord, krop, stemme, fagter, mimik og følelser.
- At bidrage til konfliktløsning: Tage ejerskab og medansvar, blande sig, debattere og forhandle. Være modig, eksperimenterende og kreativ, ændre handlingen og fremsætte løsningsforslag.

Hvad de voksne øver

De voksne pædagoger træner også en hel række færdigheder:

- Som joker at være bevidst om sit værdisæt, men også kunne slippe ideen om rigtige løsninger og overgive sig til børnenes proces.
- Som joker at afholde sig fra at vurdere børnenes forslag, men overlade vurderingerne til publikum og skuespillere i fællesskab.
- Som joker at inddrage børnenes meninger, perspektiver og værdier, når der skal løses konflikter i hverdagen.
- Som skuespiller kropsligt og følelsesmæssigt at *være* det konkrete lille menneske, man spiller, hvilket kan give aha-oplevelser og nye indsigter til brug for ens daglige pædagogiske praksis.
- Som tilstedeværende voksen at være beredt på at udvide sin forståelse af børnene, da forumteater som medie og debatform inviterer børnene til at vise nye sider af sig selv.

Kapitel 4 - De medvirkende i forumteater

Børnene

Efter vores mening og erfaringer er de 5-6 årige, dvs. børnehavens ældste børn, en oplagt aldersgruppe at introducere for forumteatermetoden. Med hensyn til antallet af børn rummede Børnehaven Nyrups 'storegruppe' 26 børn, som vi arbejdede med i to grupper á cirka 10-13 børn ad gangen, hvilket var et passende antal. Det er ikke alle steder realistisk at arbejde med mindre grupper ad gangen, men en større gruppe kan sikkert også fungere, hvis man sørger for passende rammer. Vi arbejdede med de 26 børn over otte uger, og ved forløbets afslutning havde cirka halvdelen af børnene været på scenen og næsten alle budt ind med forslag.

Publikumspædagogen

Publikumspædagogen skal være en pædagog, som har kendskab til børnene, og som kan bruge rummet som 'tredje pædagog'. Publikumspædagogen sidder sammen med børnene og fungerer som jokerens hjælper og ekstra sæt sanser. Publikumspædagogen hjælper børnene med at være opmærksomme på forumteaterspillet og de andre børns forslag, bemærker, hvis et barn skal tisse eller har brug for en beroligende hånd på ryggen, og signalerer eventuelt til den travle joker, når et barn gerne vil sige noget. Publikumspædagogen har desuden altid mulighed for at række hånden i vejret og - på lige fod med børnene - komme med input, der kan inspirere børnene, skuespillerne eller jokeren i det videre arbejde.

Jokeren

Jokeren - altså den der leder forumteatersessionen - skal helst være en pædagog, som kender børnene og deres konflikter godt. Dermed kan jokeren bedre tillempe sine spørgsmål til netop denne børnegruppe og intuitivt fornemme, hvad børnene reagerer på i den spillede situation, og hvad der særligt vil optage de enkelte børn. Desuden har nogle børn svært ved at udtrykke sig og behøver derfor den pædagog, som bedst kan mærke, hvad de har på hjerte.

Forumteater rummer ikke nogen 'rigtige løsninger', men er en søgen efter børnenes autentiske løsninger, og derfor må jokeren arbejde *i et åbent felt* og ikke forsøge at nå frem til noget bestemt. Det er en god idé at jokeren formulerer sine egne værdier, forventninger og fordomme *for sig selv*, men samtidig overgiver sig til praksis og accepterer, at børnene ikke altid opfylder de værdier.

Jokeren skal ikke selv træffe beslutninger, men hele tiden give beslutningskraften til børnene, og heller ikke vurdere børnenes forslag, men i stedet overlade vurderingerne til publikum og skuespillere i fællesskab med udgangspunkt i det overordnede spørgsmål: Hvordan virkede det forslag, som vi afprøvede?

Det er jokerens opgave at sørge for, at sessionen følger ét fokus ad gangen. Jokeren skal naturligvis være åben over for børnenes mange forskellige ideer og bidrag, men altid være parat til at sige: "Nu vælger vi *dette* forslag, og så må vi lade de andre ligge. Måske kan vi vende tilbage til dem senere". Man bør undgå at 'grave mange huller', men i stedet grave ét hul ad gangen og grave det dybt! Det betyder også, at når jokeren stiller et spørgsmål, så skal dette spørgsmål besvares, inden man går videre til noget andet. Hvis jokeren f.eks. spørger ind til karakterernes følelser, og et barn i stedet svarer med forslag til, hvad karaktererne skal gøre, så kan jokeren anerkende bidraget, men fastholde sit spørgsmål - evt. formuleret på en anden måde.

I en forumteatersession er der mange bolde i luften, og som ny i jokerrollen kan det føles overvældende. Hvis jokeren mister overblikket, er der altid mulighed for at henvende sig direkte til publikumspædagogen eller skuespillerne og bede om hjælp. Én af de andre voksne vil helt sikkert kunne komme med input til, hvordan jokeren kan bringe processen videre.

Se jokerens huskeliste på side 11.

Skuespillerne

I udgangspunktet er det bedst, hvis skuespillerne ikke er børnegruppens egne pædagoger, fordi børnenes opfattelse af karaktererne nemt bliver farvet af deres personlige forhold til skuespillerne. Loyalitet og retfærdighed går ikke nødvendigvis hånd i hånd. Det bedste ville være to eksterne skuespillere og det næstbedste et par pædagoger, studerende eller medhjælpere i huset, som børnene ikke har nogen tæt relation til. Hvis man beslutter sig for at bruge børnenes egne velkendte pædagoger som skuespillere, bør man i hvert fald være opmærksom på ovenstående som en mulig "fejlkilde". De kan f.eks. fatte sympati for en dominerende karakter, hvis karakteren spilles af den pædagog, som de allerbedst kan lide.

Skuespillernes udgangspunkt er den valgte konflikt og den på forhånd indøvede scene, men i løbet af sessionen vil scenen ændre sig, efterhånden som skuespillerne improviserer nye handlinger og replikker på baggrund af børnenes forslag. Skuespillerne skal altså både kunne indleve sig i deres karakterer i lige præcis dén scene, de har forberedt, men også være åben for 'hvad der ellers kunne ske', og hvad deres karakter ellers kunne forestille sig at sige eller gøre. For at kunne improvisere over karakteren, men stadig bevare karakterens indre sammenhæng, er det nødvendigt, at hver skuespiller på forhånd er bevidst om sin karakters drivkraft og følelser, frygt og håb. Specielt hvis man spiller en dominerende karakter, er det vigtigt

at fornemme karakterens 'sprækker' og bløde punkter. Skuespilleren må altså være tro mod karakteren, men samtidig være åben for udvikling og forandring.

Når jokeren pauser en scene ved at sige "STOP!", stopper skuespillerne straks og 'fryser' midt i handlingen. Spillerne må dog gerne justere kroppen, så de har det behageligt i deres frosne tilstand, ligesom det er en god ide at vende ansigtet ud mod publikum - både så skuespillerne kan se børnene (det er god feedback at se deres ansigter), og så børnene kan se skuespillernes ansigter. Børnene kan ikke nødvendigvis aflæse karakterernes følelser ved at se deres ansigter. (Hvis et genert barn kommer på scenen for at spille, så vil karakteren givetvis udtrykke "generthed", selvom det ikke har noget at gøre med situationen). Derfor kan Jokeren altid have i baghånden at spørge karakteren direkte: "Hvordan har du det nu?"

Ligesom publikumspædagogen har også skuespillerne mulighed for at række hånden i vejret og bidrage - især hvis processen går trægt, eller skuespillerne kan mærke, at jokeren har behov for hjælp. Her kan skuespilleren - enten som skuespiller eller i karakter - tale direkte til børnene, fx ved at spørge dem "Hvad skal jeg sige?" og "Hvordan skal jeg sige det?" eller "Synes I også det er strengt, det hun siger til mig?"

Se skuespillerens huskeliste på side 11.

Jokerens huskeliste

- Sig "Værsgo!" når en scene skal begynde. Sig "Stop!" når en scene skal stoppe.
- Stil børnene åbne, ikke-ledende spørgsmål.
- Vurder/bedøm IKKE børnenes forslag (ikke noget med at sige "Dét var et godt forslag...").
- Sig TAK for alle forslag og ideer.
- Saml op på børnenes svar og oversæt det til en klar instruktion til skuespillerne på scenen.
- Brug børnenes egne ord.
- Forsøg ikke at nå frem til en 'rigtig løsning', men søg efter børnenes autentiske løsninger.
- Træf ikke beslutninger selv, men giv beslutningskraften til børnene.
- Sørg for, at sessionen følger ét fokus ad gangen.
- Husk, at hvis jokeren mister overblikket, er det altid muligt at bede publikumspædagogen eller skuespillerne om hjælp.

Skuespillerens huskeliste

- Øv den valgte konfliktsituation med din medspiller og i selskab med joker og publikumspædagog: vær enige om konfliktens kerne og rækkefølgen af handlinger.
- Begynd at spille, når jokeren siger "Værsgo".
- Frys øjeblikkeligt, når jokeren siger "Stop".
 - Justér gerne kroppen, så du har det behageligt i din frosne tilstand.
 - Vend ansigtet ud mod publikum, så børnene kan se dit ansigt, og du kan se børnene.
- Vær parat til at improvisere, hvad børnene foreslår, at din karakter skal sige eller gøre.
- Vær tro mod karakterens kerne, men samtidig åben for udvikling og forandring.
 - Sørg for at være bevidst om karakterens undertekst: drivkraft og følelser, frygt og håb.
 - Især som dominerende karakter er det vigtigt at fornemme karakterens bløde punkter.
 - Sørg for, at din karakters attitude og følelser ikke forandrer sig, fordi det vil løse konflikten, men fordi det føles troværdigt ud fra karakterens ønsker og behov.
- Når du improviserer, så vær opmærksom på: hvad du føler, hvad du vil, og hvad du har behov for.
 - Når jokeren spørger om dine følelser, er det i orden at være lidt usikker. Forklar så godt du kan. Det behøver ikke være én klar følelse - det kan godt være lidt sammenblandet.
- Du kan altid række hånden i vejret og komme med forslag til jokeren, fx 'Jeg vil gerne fortælle, hvad jeg tænker på' eller 'Må jeg spørge børnene om noget?'

Kapitel 5 - Forberedelse til en forumteatersession

I god tid inden forumteatersessionen

- Hele det pædagogiske personale skal orienteres om forumteaterprojektet.
 - De andre voksne i huset bør være orienteret, når man arbejder med forumteater over en periode, fordi de deltagende børn og pædagoger snart vil få et fælles sprog om konfliktløsning baseret på de fælles teateroplevelser.
- Der skal fastlægges et tidspunkt og skaffes et lokale.
 - Selve forumteatersessionen kan vare 20-25 minutter i begyndelsen (eksklusiv aktiviteter før og efter), men efter vores erfaring vil børnene efterhånden få lyst til at fordybe sig i sessionerne i længere tid.
 - Det er vigtigt at kunne arbejde i et uforstyrret lokale gennem hele sessionen. Sørg også for at flytte spændende legetøj og andet, der kan distrahere.
- Konflikten skal udvælges, formuleres og øves.
 - Personalet skal udvælge en konflikt, som er relevant for børnegruppen - enten blandt konflikterne i dette hæfte eller ved at formulere en aktuel konflikt i deres børnehave.
 - Selve konfliktsituationerne varer højst 2 minutter, men det er vigtigt at øve rækkefølgen af handlinger, så begyndelse, midte og slutning står klart for alle. Desuden skal skuespillerne sætte sig ordentligt ind i deres karakterer. (Se afsnittet om 'skuespillere' i kapitel 3).
- Børnene skal forberedes på, at de snart skal deltage i noget spændende, som hedder forumteater.
- Planlæg aktiviteter før og efter selve sessionen.
 - Planlæg gerne et par samarbejdslege inden forumteaterspillet. For pædagogerne giver det mulighed for at samle gruppen, og for børnene at 'tune ind' på hinanden, øve samarbejde, og bruge noget energi, inden de skal sidde stille.
 - Efter legene og lige inden forumteaterspillet giver det mening at udføre et fast ritual, som samler energien og markerer for børnene, at 'nu starter det'. Fx kan man sætte sig i en cirkel og sende et håndtryk rundt i opmærksom stilhed. Det skaber en varm, tryk og rolig atmosfære.
 - Efter forumteatersessionen kan et massageeventyr fungere som en rar afslutning.
 - Planlægger man et forløb med flere sessioner over længere tid, bør ingredienserne før, under og efter sessionen være ens hver gang, fx: a) samarbejdslege, b) sende håndtryk rundt, c) selve forumteatersessionen, d) massageeventyr. Den faste struktur hjælper børnene med at forstå processen og de voksnes forventninger til dem.

Kort før forumteatersessionen

- Rekvisitterne findes frem.
 - Det er smart at have rekvisitter til skuespillerne klar, inden man tager fat på legene og overgangsritualet, så man ikke midt i den rolige stemning skal i gang med at lede.
- Efter overgangsritualet placeres børnene i en halvcirkel rundt om scenen.
 - I en halvcirkel kan børnene se både skuespillerne og hinanden. Det er også vigtigt, at jokeren kan se børnenes ansigter. Alle er tilgængelige og ingen kan gemme sig; ethvert barn kan nemt smutte op på scenen og spille en rolle.
 - Børnene placeres på små måtter af den pædagog, som kender børnene bedst, på en måde så de skaber mindst mulig forstyrrelse, men samtidig føler sig inviteret til aktiv deltagelse.
- Skuespillerne repeterer deres huskeliste og holder sig parat til at bevæge sig ind på scenen.
- Jokeren repeterer sin huskeliste. (Efterhånden kommer den til at sidde på rygraden).

Kapitel 6 - Udførelse af en forumteatersession

Jokeren indleder sessionen

- Jokeren placerer sig på en skammel ude i siden mellem scene og publikum.
- Jokeren forklarer rammerne for sessionen klart og tydeligt til børnene (kan tilpasses de enkelte pædagogers måde at facilitere nærvær og koncentration):
 - Nu skal vi se forumteater. Her er skuespillerne, de hedder (præsentation). De spiller et teaterstykke for jer. Når det er færdigt, vil jeg stille jer nogle spørgsmål om teaterstykket.
 - I er publikum - og det er vigtigt, at I er opmærksomme på, hvad der sker på scenen. Både for jeres egen skyld, og for skuespillernes skyld. Forumteater er noget, vi laver sammen.
 - Det er mig - jokeren - der leder sessionen.
 - Ræk hånden op, hvis du vil sige noget.
 - Lyt til, hvad dine kammerater siger.
 - Hvis du vil op på scenen, er det fordi du vil vise os noget.
 - Er I klar? (til børnene). Er I klar? (til skuespillerne)

Forumteaterspillet begynder

- Jokeren introducerer forumteaterspillet, f.eks. ved at sige: "Nu skal I se to børn i en børnehave. Det er Lars og Eva. Værsgo!".
- Skuespillerne spiller den indøvede scene.
- Ved konfliktens højdepunkt råber jokeren "STOP", og skuespillerne 'fryser' midt i deres handling.
- Herefter faciliterer jokeren den følgende proces.

Situationen etableres

- Jokeren hjælper børnene med at etablere en fælles forståelse af situationen ved at stille åbne spørgsmål om deres observationer, først om de åbenlyse handlinger:
 - Hvad skete der? Hvad så I?
 - Hvad startede det med? Hvad skete der så? Hvad sluttede det med?
 - Hvad sagde de? Hvad gjorde de?

- Hvis børnene har svært ved at sætte ord på deres oplevelse, så bed skuespillerne spille scenen igen, så alle får mulighed for at lære karaktererne og situationen at kende.
- Når børnene er nogenlunde enige om de åbenlyse handlinger, så begynd at stille åbne spørgsmål om deres observationer vedrørende karakterernes følelser:
 - Hvordan tror I karaktererne har det? Hvad føler de/ hun/ han?
 - Hvordan kan I se, at han/ hun er ked af det /vred /glad?
 - Hvem synes I det er mest synd for?
- Hvis der er tvivl, kan jokeren spørge hver af skuespillerne direkte om deres karakters følelser:
 - Hvordan har din karakter det?
- De sprogligt stærke børn er måske mest aktive, men jokeren er selvfølgelig også opmærksom på de børn, som har brug for hjælp til at sætte ord på deres tanker, følelser og forslag.
- Selvom børnene opfordres til at række hånden op, hvis de vil sige noget, kan jokeren selv vælge at stille spørgsmål til børn, der ikke markerer.
- Nogle børn er generte, og jokeren kan som en mulighed invitere et tilbageholdende barn op til at stå ved siden af og hviske sit forslag i jokerens øre. Alternativt kan jokeren gå ned til barnet og høre forslaget.
- Jokeren må også gøre brug af sit kendskab til de konflikter og temaer, der rører sig i de enkelte børn, og være opmærksom på, at nogle børn har ekstra at byde ind med i forhold til den pågældende situation.

Når der er etableret en fælles forståelse af situationen, går man videre til næste del af processen.

Situationen bearbejdes og udvikles

- Jokeren inviterer nu børnene til at byde ind med fortolkninger af situationen og forslag til alternative handlinger og replikker. Det foregår igen ved at stille børnene åbne spørgsmål:
 - Hvorfor tror I, at hun sagde sådan? Hvorfor tror I, han gjorde sådan?
 - Er det okay, at han/hun gjorde det? Hvorfor/ hvorfor ikke?
 - Hvad tror I, hun gerne vil? Hvorfor tror I, hun vil det?
 - Hvad tror I, han har behov for? Hvorfor tror I, han har det?
 - Hvad tror I, hun føler? Hvorfor tror I, hun føler det?
 - Hvordan kan I se det?
 - Hvad ville du gøre/ sige, hvis det var dig? Hvorfor?

- Kender I sådan nogle følelser fra jer selv? Kan I give et eksempel? (Sørg for at fokus bliver på at dele genkendelige følelser - begynd ikke at diskutere tidligere konfliktfyldte episoder).
- Jokeren oversætter børnenes forslag og ideer til konkrete instruktioner til skuespillerne, der så spiller scenen igen, men nu med nye ord og handlinger.
- Tjek med børnene, om skuespillerne har forstået deres forslag rigtigt: "Var det sådan du mente?" Sommetider har jokeren mistolket et barns forslag, og så skal barnet have mulighed for at reagere.
- Når et barn har fremsat et alternativt forslag til replik eller handling, kan jokeren altid spørge barnet, om det har lyst til at overtage en af skuespillernes pladser og spille sit eget forslag.
- Hvis et barn har brug for hjælp til at spille forslaget, kan barnet komme op på scenen, stille sig sammen med skuespilleren og sige sin replik til skuespilleren, som så fremfører replikken i scenen.
- Barnet kan også stille sig sammen med jokeren og derfra trygt instruere skuespillerne.
- Nogle børn har svært ved at fremsætte forslag i et større forum, og her har jokeren mulighed for at samle to-tre børn hos sig i en mini-tænketautank og facilitere en lille privat samtale om, hvad de synes, der nu skal ske. Det behøver ikke tage lang tid.
- Sommetider bliver en børnegruppe ved med at stille samme forslag, men i forskellige variationer - uden at det bringer konflikten nogen nye steder hen. Her må jokeren opsummere forslagene og pointere, at det er 'samme slags' og åbenbart ikke virker - og herpå efterspørge andre slags forslag.
- Hvis processen er gået i stå - eller hvis børnene er usikre på karakterernes følelser, behov eller bevæggrunde - kan jokeren til enhver tid sætte fornyet fut i processen ved at inddrage skuespillerne og interviewe dem:
 - Hvordan har din karakter det?
 - Hvorfor sagde din karakter sådan og sådan?
 - Hvorfor gjorde din karakter sådan og sådan?
 - Hvad har din karakter brug for?
 - Er der noget, du gerne vil fortælle os om din karakter?
- En anden mulighed er at bede skuespillerne spille scenen forfra og sige "STOP!" kort efter handlingen er begyndt, f.eks. inden konflikten eskaleres - og spørge børnene, om karaktererne skal sige/ gøre noget andet.

Denne del af processen kan være så lang tid, som rammerne tillader, og indtil man synes scenen er forløst. Hvordan kan man afgøre, om scenen nærmer sig en forløsning?

- Jokeren spørger børnene, om karaktererne på scenen er kommet i bedre humør at spille deres løsningsforslag: Er de blevet gladere? Er de begyndt at lege sammen igen? Smiler de til hinanden? Er de gode venner igen?
- Jokeren spørger hver af karaktererne, om de er glade, og er svaret ja, kan man afslutte sessionen.

Jokeren afslutter sessionen

Det er vigtigt at lave en god afslutning på forumteatersessionen.

- Jokeren opsummerer, hvad der er sket, og hjælper dermed også de børn, som ikke har fanget det hele. Jokeren kan f.eks. sige: "Først skete der sådan og sådan - så foreslog Ea, at skuespillerne gjorde sådan og sådan - så afprøvede vi det - og så skete der sådan og sådan". Det er vigtigt at anvende børnenes egne ord og udtryk, så det ikke bliver en 'voksen-tolkning', men en beskrivelse, der lægger sig så tæt op af børnenes eget perspektiv som muligt.
- Jokeren siger tak til *alle* børnene for at have deltaget og bidraget med input. Det er også vigtigt at takke de børn, der har været tavse, for de har bidraget med opmærksomhed og nærvær. Det er en god ide at understrege, at alle har været fælles om og bidraget til dagens forumteatersession. Og så kan der klappes.

Kapitel 7 - Særlige opmærksomhedspunkter

Alle bidrag skal anerkendes

Det kræver mod at give udtryk for sin mening foran alle andre, og derfor skal de voksne hele vejen igennem sørge for, at børnene oplever forumteatersessionen som et trygt rum. Alle børn, som kommer med bidrag - uanset hvordan bidragene fungerer - skal opleve at føle sig anerkendt. Ethvert bidrag kan tjene som inspiration, og blot ønsket om at bidrage er værd at fejre. Det betyder også, at jokeren skal afholde sig fra at fælde domme over børnenes forslag og betegne dem som gode eller mindre gode, brugbare eller som noget, "der ikke førte noget med sig".

Deltagelse er frivillig

Børnene skal selv vælge, om de vil demonstrere deres forslag på scenen eller blot fremsætte det mundtligt fra deres tilskuerplads. Forumteater skal ikke give børnene scenskæk, men være en spændende begivenhed, som de glæder sig til at deltage i. Frivilligheden er med til at gøre det trygt og sikkert at være med i forumteater. Som joker med godt kendskab til sin børnegruppe kan man have lyst til at udfordre et eller flere børn, hvis man tror, at de kan håndtere det og rent faktisk vil lykkes. Det kan være ved at nøde børnene til at bevæge sig op på scenen og/eller opholde sig på scenen i længere tid, end de umiddelbart viser lyst til. Her er det vigtigt at holde sig for øje, at en hel gruppe andre børn sidder og kigger på, og hvis de fornemmer noget grænseoverskridende ved at "gå på scenen", vil det naturligt mindske deres lyst til at deltage. Respekten for det enkelte barns grænser er essentiel og bør aldrig forsøges skubbet, hvis man kan mærke den mindste modstand - heller ikke selv om de pædagogiske intentioner er fine og meningsfulde i den større pædagogiske kontekst.

Børn på scenen

Børn er forskellige. Nogle børn har mere lyst til at stå på en scene end andre, og nogle børn fanger hurtigere, hvilke muligheder der ligger i at spille en rolle. Blandt de børn vi arbejdede med, var der flere, som gik på scenen med liv, sjæl og engagement. Andre ville også gerne på scenen, men kæmpede med lidt generthed og de uvante fornemmelser det kan give, når man skal vise noget for andre. Et barn kan have lyst til at komme op på scenen og være med, uden på forhånd at have en forestilling om, hvad det vil sige eller gøre. Lader man barnet komme op, vil det måske føle sig fjoget og formålsløs på scenen eller begynde at klovne. Det er bedre at lade barnet blive siddende blandt publikum, og at joker og barn først har en dialog om, hvordan det kan bidrage.

Ingen "rigtig" løsning

Børn vil virkelig gerne gøre, hvad de forestiller sig, at vi voksne forventer af dem. For den voksne kan det indimellem være svært at gennemskue, om et barns forslag skyldes dets egne spontane ideer eller snarere, hvad han/hun regner med, at den voksne gerne vil høre. Andre gange er det tydeligt, at forslaget kommer fra barnets egen idéverden: man kan høre det på engagementet i stemme, se det i lyset i øjnene, eller mærke det i den tænkning, barnet lægger for dagen. Under alle omstændigheder er det vigtigt at formidle til børnene, at i forumteater findes der ikke "en rigtig løsning", som de voksne allerede kender, og som børnene blot skal regne ud. Der findes ikke kun én måde at løse en konflikt på. Det er *publikum* - altså børnene selv - som hjælper hinanden og spillerne på scenen med at finde en god løsning.

Ikke magisk, men realistisk

Børnene kan finde på at komme med løsningsforslag, der ikke umiddelbart er særlig realistiske. Augusto Boal kaldte sådanne løsninger magiske. Børnene kan f.eks. foreslå, at den dominerende karakter "bare skal være sød", eller at den, der gerne vil være med i legen, "skal give en stor gave", eller "at man bare skal hente endnu mere legetøj, så der er mere at deles om". Jokeren bør være opmærksom på disse forslag, der med et trylleslag løser det hele, og insistere på realiteterne. Hvis et barn foreslår "at hente mere legetøj", kan jokeren f.eks. sige: "Det har vi ikke lige her. Er der noget andet vi kan gøre i stedet?". Tilsvarende må skuespillerne sørge for, at deres karakterers attitude og følelser ikke bare forandrer sig, fordi det vil løse konflikten, men fordi det føles troværdigt ud fra karakterernes ønsker og behov. Karakterernes spontane reaktion kan dermed hjælpe jokeren og publikum med at opklare, om løsningsforslagene er realistiske.

Når en særlig situation vækker genklang i et barn

En situation vil ofte vække særlig genklang hos et eller flere børn, fordi de genkender noget i situationen eller karaktererne fra sig selv. For eksempel kan en situation, hvor en af karaktererne dominerer over den anden, vække særlig genklang hos et barn, som ofte selv er dominerende. Det bliver interessant, hvis netop dette barn kommer med alternative forslag til, hvad den dominerende karakter kan sige eller gøre, især hvis barnet udskifter den pågældende skuespiller og spiller sin egen udgave af den dominerende karakter. Her afprøver og oplever barnet - i forskudt form - sine muligheder for at eksistere på en anden måde, hvilket kan være en stor erkendelse i forhold til at forstå sin rolle i lege og mulighed for at ændre indstilling til sine kammerater. I Boals terminologi vil man betragte det som "magisk" at udskifte den dominerende karakter med en mildere udgave, men når det sker på den dominerendes eget forslag, giver det mening (se forrige afsnit "Ikke magisk, men realistisk").

Børns solidariske løsningsforslag

Mange konflikter handler om situationer, hvor det ikke lykkes børnene at lege sammen på en måde, hvor begge trives. Publikum vil i de tilfælde typisk stille kompromissøgende forslag om, at *børnene skal dele og de skal lege sammen* - forslag, som umiddelbart kan virke magiske. Her kan jokeren hjælpe børnene med at udfolde deres forslag ved at spørge ind til: Hvordan skal de dele? Hvem skal foreslå det? Hvordan skal de lege sammen? Hvad skal de lege? På den måde kan børnenes umiddelbart magiske forslag omdannes til realistiske, men samtidig fantasifulde forslag til nye lege og nye måder at lege på. Det er en god ide at gå videre med disse forslag for at støtte op om børnenes kreative og solidariske påhit.

At bringe børnenes egne erfaringer i spil

Det er oplagt at bringe børnenes egne erfaringer i spil i forbindelse med konflikten på scenen, og måske er der et barn, der i særlig grad genkender den pågældende situation. Undervejs i forumteatersessionen kan jokeren derfor spørge: "Har I selv oplevet noget lignende?" Hvis scenen (som i situation nr. 6: "Når en konflikt er så voldsom, at en voksen må hentes") har fokus på en følelse som vrede, kan jokeren spørge: "Har I selv prøvet at være så vrede?" Det er vigtigt at holde fokus på dét, som sker på scenen, og blot bruge børnenes fortællinger om tidligere hændelser som fælles genkendelsespunkter, der kan bringe ny inspiration til scenen. Man kan også vælge at holde børnenes egne erfaringer mere adskilt fra selve forumteatersessionen, men inddrage dem på andre tidspunkter.

Når børn afprøver andre børns forslag

Når et barn føler sig godt tilpas på scenen, kan det være fristende at lade det afprøve først sit eget forslag og dernæst et andet barns forslag. Her må man holde tungen lige i munden. Det er generelt mest hensigtsmæssigt kun at lade børnene spille deres egne forslag, fordi de pågældende børn har den klareste intention og idé om, hvad forslaget skal kunne "udrette". Hvis man lader et barn på scenen spille et andet barns forslag, kan udførelsen i nogle tilfælde ramme plet, men vil i andre tilfælde ikke kunne genkendes af det barn, der oprindeligt stillede det, og forslaget vil for barnet føles uforløst.

At understrege fiktionen

Det er fristende at give karaktererne opdigtede navne, men i mange tilfælde vil børnene alligevel fortsætte med at bruge skuespillernes egne navne, og det kan skabe unødigt forvirring. Vi anbefaler derfor at bruge skuespillernes rigtige navne, men til gengæld understrege fiktionen ved at give karaktererne forskellige hovedbeklædninger på. (Der er ingen grund til at bruge en masse tid og energi på kostumer). Når et barn kommer op på scenen for at spille en karakter, affører den pågældende skuespiller sin hovedbeklædning (hat, hue, kasket eller lignende) og giver barnet den på. På den måde holder man styr på de forskellige

karakterer, og samtidig er det en enkel og effektiv måde at demonstrere, at man går ind i fiktionens verden og ikke længere er sig selv.

Moralsk stillingtagen

Sommetider kan handlingen på scenen kalde på moralsk stillingtagen. Det kan for eksempel være, hvis to karakterer slår hinanden, eller hvis den ene karakter truer den anden med noget voldsomt. Her er det vigtigt, uanset hvordan scenen ellers udvikler sig, at jokeren får skåret de moralske spørgsmål ud i pap, f.eks. ved at stille spørgsmål som: "Er det i orden, det der skete her?" eller "er det okay at true med den slags?" Hvis man overskrider grænsen for almindeligt vedtagne normer for, hvordan man opfører sig over for hinanden, skal det siges højt, så ingen efterlades i tvivl.

Underholdningsværdien

For børnene kan det være vildt skægt at se voksne spille børn, og nogle gange vil børnene gerne se en situation igen, bare fordi det er sjovt. Det kan for eksempel være vældig frydefuldt at se en voksen spille et barn, der bygger en hule, som hele tiden braser sammen, eller se to voksne spille børn, der slås om et tæppe. Man må finde sin egen balance mellem at bøje sig for børnenes ønske om at more sig og samtidig holde fokus på konflikten - og de to ting behøver heller ikke udelukke hinanden.

Kapitel 8 - Arbejdet med forumteater

Man behøver ikke at have arbejdet med forumteater særlig mange gange, før børnene kan begynde at inddrage erfaringerne derfra i dagligdagen, når de skal forklare noget, der er sket: "... Det var ligesom, da vi lavede forumteater". På den måde bliver forumteater og de situationer, man har gennemlevet sammen, en form for fælles referenceramme, som både børn og voksne kan referere til, når der er brug for at henvise til særlige følelser, handlinger, konflikter eller løsninger.

Når børnene er blevet fortrolige med forumteater, har prøvet det flere gange og er blevet vant til at ytre sig om det, de ser udspille sig, kan det betyde, at børnene begynder at tage mere ansvar for deres egne og hinandens konflikter i dagligdagen. Vi oplevede f.eks., at to børn var blevet gevaldigt uvenner, men at alle de børn, der havde overværet konflikten, begyndte at bidrage med at opklare, hvad der var sket, og hvad der kunne være anderledes, og komme med tanker om, hvordan de stridende parter mon havde det. Pædagogen, der var med i denne situation, var blevet vant til at facilitere sådanne samtaleprocesser i sin rolle som joker, og selv om det ikke var formaliseret forumteater, så gled hun ganske naturligt ind i rollen som den, der med hjælp fra børnene fik situationen vendt og forløst.

Et andet eksempel er følgende: To piger var blevet uvenner over nogle knapper, som de var i gang med at lege med, og konflikten var gået i hårdknude. De ville begge have den samme knap, og pædagogen fra ovenstående eksempel blev tilkaldt. En tredje pige kiggede på fra sidelinjen, men kunne ikke bidrage med at optrælle, hvad der var gået forud. Begge piger insisterede fortsat på at gøre krav på den samme knap. Pædagogen spurgte pigerne om, hvem der skulle bestemme, hvordan de skulle løse det, og her var pigerne enige om, at det skulle den tredje pige. Hun bestemte så, at de skulle skiftes til at have knappen, hvilket pigerne var med på, og legen kunne fortsætte. Her ser vi altså, hvordan arbejdet med forumteater åbner for muligheden af, at børnene aktivt begynder at inddrage de børn, der står uden for legen, i løsningen på deres egne konflikter - og accepterer at lade andre børn bestemme, hvad der er den rigtigste løsning.

Den voksne har også mulighed for mere aktivt og bevidst at påtage sig jokerrollen f.eks. ved at spørge: "Hvis det her var forumteater, hvad kunne vi så gøre nu?" eller "Hvad kunne man gøre anderledes en anden gang?". På den måde kan erfaringen med jokerrollen i dagligdagen skabe en tilgang til konfliktløsning, hvor børnene høres og inddrages, og hvor den voksnes egne meninger og værdier træder lidt i baggrunden.

Vi kan ikke anbefale, at man begynder at dramatisere en aktuel konfliktsituation, lige når den er sket, fordi børnene her som oftest vil være meget følelsesfulde. Det er pure alvor for dem, og ikke noget man midt i "orkanens øje" kan begynde at lege med. Samtidig er det også vigtigt, at den voksne ikke får sat nogle forumteaterprocesser i gang, som ikke afsluttes - f.eks. fordi pædagogen bliver nødt til at rette sin opmærksomhed et andet sted hen. Dog er det altid muligt at vende tilbage til en aktuel konflikt under rammesatte forhold - se afsnittet "en aktuel konfliktsituation".

Kapitel 9 - Syv konfliktsituationer i børnehaven

På de følgende sider er der forslag til syv forskellige situationer, som man kan tage udgangspunkt i, når man vil arbejde med forumteater med sin børnegruppe.

Situationerne er skabt på baggrund af pædagogernes erfaringer med, hvilke typer konflikter og problematikker, der viser sig imellem børn i legesituationer.

Situation 1-5 handler om børn, der enten leger eller skal i gang med at lege, men hvor legen af forskellige årsager mister sit flow, går i stykker eller ender i uvenskab.

Situation 6 har et tydeligt pædagogisk sigte. Her handler det om børn, der er blevet så uvenner, at den eneste mulige løsning er at hente en voksen. Situationen skal altså gøre det tydeligt for børnene, at det ikke er alt, de selv kan løse, og at det nogle gange kan være nødvendigt at hente hjælp.

Situation 7 tager udgangspunkt i en aktuel konfliktsituation, som børn i den børnegruppe, man arbejder med, har oplevet.

Man kan enten kopiere situationerne direkte eller blot lade sig inspirere af de skitserede handlingsforløb.

Alle situationer kræver to skuespillere, bortset fra situation 6, hvor det er nødvendigt at have en ekstra voksen med på scenen.

Situation nr. 1 - Når et barn vil bestemme alt i legen

Rekvisitter

En kasse bondegårdsdyr eller andet, der kan deles.

Handling

Andy og Björk kommer ind på scenen og ser en kasse med bondegårdsdyr. Andy foreslår, at de skal lege med dyrene, og det vil Björk rigtig gerne. Andy og Björk sætter sig sammen og begynder at fordele bondegårdsdyrene imellem sig. Andy er dog hele tiden lidt hurtigere og mere styrende i denne proces end Björk, og resultatet er, at Björk blot sidder tilbage med nogle enkelte dyr, og Andy har resten. Andy stiller straks sine bondegårdsdyr op og begynder at lege med dem. Det er sværere for Björk at komme i gang. Björk skæver hele tiden til Andy og alle Andys ting. Björk beder Andy om at få lidt flere bondegårdsdyr, men bliver afvist af Andy med ordene: "Det var mig, der fandt på legen, så jeg bestemmer". Andy begynder at bestemme, hvad Björk skal gøre med sine bondegårdsdyr. Björk finder sig i det, men modløst og viser ikke længere glæde ved at lege.

Til skuespillerne

Andy vil gerne lege med bondegårdsdyr sammen med en anden, men er dominerende og manipulerende. Björk vil gerne lege med Andy og er parat til at indgå mange kompromisser for at kunne fortsætte med at lege med Andy.

Situation nr. 2 - Når et barn forlader en leg uden at sige det

Rekvisitter

Et lægesæt, nogle små biler (eller tilsvarende).

Handling

Camille og Dakota kommer ind på scenen. Camille er meget optaget af et lægesæt, og Camilles begejstring smitter naturligt af på Dakota. Camille foreslår, at de leger en leg, hvor Camille er læge og Dakota går ud i junglen og brækker benet. Den er Dakota med på, og Camille instruerer Dakota i at gå ud i junglen og finde et godt sted at brække benet. Mens Dakota er væk, opdager Camille, at stetoskopet fra lægesættet kan bruges som mikrofon til en politiradio. Camille finder nogle biler frem og begynder at lege politiradio med bilerne. Dakota, der nu har brækket benet og stadig tror, de leger en lægeleg, råber efter Camille, men Camille er så optaget af sin nye leg, at Camille ikke hører noget. Dakota må gå derhen og minde Camille om, at de jo legede sammen, men Camille siger bare "jeg er ikke med mere". Dakota sætter sig ned, tydeligt skuffet, og ved slet ikke, hvad der nu skal gøres.

Til skuespillerne

Camille er fuld af ideer og vil gerne udleve dem alle sammen i leg. Camille er god til at finde på, men er også ofte hurtigt videre. Dakota er inspireret af Camille og vil gerne gå med på Camilles ideer, men føler også en forpligtelse og et ansvar over for den leg, der er i gang, og som Dakota har glædet sig til at lege.

Situation nr. 3 - Når et barn går ind i andres leg uden at spørge

Rekvisitter

Puder og et tæppe (eller andet man kan bygge hule af).

Handling

Erin kommer ind på scenen og ser en bunke puder og et tæppe, som Erin straks forsøger at bygge en hule af. Felix står ude i siden og ser på. Erin hygger sig med hulebyggeriet på trods af, at hulen hele tiden falder sammen. Efter at hulen er kvattet sammen flere gange, kommer Felix ind og begynder straks at bygge en ordentlig hule til Erin. Erin sidder tilbage på gulvet forurettet og irriteret med tæppet i skødet. Da hulen næsten er færdigbygget, tager Felix tæppet fra Erin og lægger det over som tag. Nu bliver Erin sur og råber: "Felix driller". Felix vender sig rundt, forvirret og forurettet, og siger: "Jeg driller ikke!".

Til skuespillerne

Erin vil gerne hygge sig med puderne og processen med at bygge en hule. Felix vil gerne hjælpe og demonstrere sin kunnen inden for hulebyggeri og er også motiveret af tanken om, at de bagefter kan lege sammen inde i hulen.

Situation nr. 4 - Når et barn opstiller betingelser for, at andre må deltage i legen

Rekvisitter

Et hoppedyr (eller et tilsvarende stykke legetøj, som man ikke umiddelbart kan dele).

Handling

Gerd hopper rundt på scenen på hoppedyret. Harper kommer ind og slår sig ned ved siden af Gerd. Gerd og Harper er glade for at se hinanden, og det understreges ved, at Harper siger: "Nu er jeg kommet. Hvad leger vi?" Gerd fortæller om sin leg, og så beder Harper om at få lov til at hoppe på hoppedyret. Gerd afslår, og herefter begynder Harper at afpresse Gerd. (Eksempler på replikker: "Hvis ikke jeg kan få den, kan vi ikke lege sammen - så kan vi ikke være venner - så kan du ikke komme med til min fødselsdag - så er du ikke min bedste ven"). Gerd giver sig stadigvæk ikke. Harper bliver ked af det, begynder at snøfte og siger: "Du vil ikke dele". Gerd giver straks hoppedyret til Harper, der bliver glad igen, og begynder at hoppe rundt.

Til skuespillerne

Gerd vil gerne fortsætte med at være gode venner med Harper og vil selvfølgelig heller ikke være sådan en, der gør noget forkert (får nogen andre til at græde, og som ikke vil dele). Harper vil have sin vilje for enhver pris og skyr ingen midler.

Situation nr. 5 - Når et barn hamstrer legetøj og ikke vil dele

Rekvisitter

En kasse lego (eller tilsvarende legetøj, der er meget af og som skal deles).

Handling

Issa og Juno kommer ind på scenen og bliver hurtigt enige om, at de skal lege med den kasse lego, der står der. De hælder klodserne ud af kassen, og Issa tager hurtigt en af de særlige klodser. Juno reagerer ved hurtigt at tage en af de andre særlige klodser. Dette udvikler sig til, at både Issa og Juno forsøger at ruge så mange klodser til sig som muligt, indtil de begge sidder og holder beskyttende om hver deres bunke klodser.

Til skuespillerne

Både Issa og Juno er bange for ikke at få noget og frygter, at den anden får mere eller tager det hele.

Situation nr. 6 - Når en konflikt er så voldsom, at en voksen må hentes

Denne situation handler om børn, der er blevet så uvenner, at den eneste mulige løsning er at hente en voksen. Situationen skal altså gøre det tydeligt for børnene, at det ikke er alt, de selv kan løse, og at det nogle gange kan være nødvendigt at hente hjælp.

Rekvisitter

Et tæppe eller noget andet, som to kan hive i.

Handling, der begynder midt i konflikten

Kim og Leslie står og hiver i hver sin ende af et tæppe. Begge råber, at de havde det først. De bliver begge mere og mere vrede og frustrerede, og det ender med, at begge af alle kræfter forsøger at tage tæppet fra den anden - og det ender i noget, der minder om slagsmål.

Samtidig sidder der en voksen på en stol ude i siden med ryggen til Kim og Leslie og er optaget af noget andet.

Til skuespillerne

Forhistorien er, at Kim havde tæppet først, men havde lagt det fra sig. Derefter kom Leslie og tog tæppet i den tro, at det ikke tilhørte nogen. Kim kom tilbage og så, at Leslie stod med tæppet, og Kim forsøgte at få det tilbage. Denne situation kan kun forløses, når børnene finder på at bruge den voksne på stolen ude i siden. Kim og Leslie er så meget i deres følelsers vold, at de ikke er i stand til at forhandle, dele, give op eller andet, som børnene kunne finde på at foreslå.

Situation nr. 7 - En aktuel konfliktsituation

En aktuel konfliktsituation tager udgangspunkt i aktuelt materiale: Har der været en konflikt eller et dilemma nogle af børnene imellem? Inden man iscenesætter situationen, skal man naturligvis have de implicerede børns accept af det, og selvfølgelig skal man bringe sit kendskab til børnene og børnegruppen i spil: Er det for følsomt, eller er det helt på sin plads? Vi anbefaler dog, at man ikke lader de børn, der har haft konflikten, være dem, der spiller karaktererne, men i stedet inddrager dem som "instruktører". Arbejdet med at iscenesætte konflikten eller dilemmaet vil da foregå direkte på scenen, og her vil fokus således også være på hele tiden at tjekke ud med de implicerede parter. "Var det sådan, det var?", "Var det sådan, du gjorde?", "Var det sådan, du sagde?" og så videre. Først når det er på plads, kan man gå i gang med at arbejde med situationen med resten af publikum.

Kapitel 10 - Videre læsning

Læs om Augusto Boals metode og teknikker:

Augusto Boal (1980). For et frigørende teater. Forlaget Drama.

Augusto Boal (1985). Stop! Det er magisk! Forlaget Drama.

Augusto Boal (1995). Spil! Øvelser og lege for skuespillere og medspillere. Forlaget Drama.

Augusto Boal (2000). Lystens regnbue: Boals metode for teater og terapi. Forlaget Drama.

Læs om forumteater og pædagogik (børn og unge):

Katrin Byréus (1992). Du har hovedrollen i dit liv - om forumspil som pædagogisk metode til frigørelse og forandring, s. 7-83, 4. udg. Forlaget Drama.

Mitte Wagner (2013). Forumteater - hvordan kan det bruges? I: Musik og drama: Pædagogisk arbejde med forskellige målgrupper (Red: Bloch & Sundorph), 2013, Kongens Lyngby: Varius.

BFO Måløv (2015). Forumspil - et inspirationshæfte til at arbejde pædagogisk med konflikter og sociale kompetencer. (Udarbejdet med støtte fra BUPL's udviklingspulje).